

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899. Andra Kammaren. N:o 2.

Fredagen den 20 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen tillkännagaf, att herrar *P. Paulson* och *B. Dahlgren* numera anländt till Riksdagen och denna dag intagit sina platser bland kammarens ledamöter.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att häradshöfdingen *Georg Kronlund* på grund af sjukdom (influenta) är förhindrad att öfvervara kammarens plenum den 20 januari, intygas härmed på begäran.

Stockholm den 19 januari 1899.

Erik Tengstrand,
legitimerad läkare.

§ 3.

Jemlikt förut fattadt beslut företogs nu val af tre ledamöter att deltaga i talmansöfverläggningarna, och blefvo dertill utsedde:

herr <i>J. Johansson</i> i Noraskog	med 210 röster,
> <i>Ivar Månsson</i> i Trää	> 163 >
och > <i>M. Arhusiander</i>	> 162 > .

Närmast i röstetal kom herr *S. G. von Friesen* med 54 röster.

Andra Kammarens Prot. 1899. N:o 2.

§ 4.

Vid derefter anställt val af de två ledamöter, hvilka jemte två ledamöter af Första Kammaren skulle hafva inseende öfver Riksdagens kansli, blefvo dertill valde:

herr	<i>G. Swanberg</i>	med 147 röster,
och	» <i>M. G. Bruzelius</i>	» 145 » .

Närmast i röstetal kom herr *K. A. Staaff* med 2 röster.

§ 5.

Vidare företogs val af åtta ledamöter att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, och valdes dervid

herr vice talmannen	<i>A. Swartling</i>	med 141 röster,
»	<i>H. Amnéus</i>	» 141 »
»	<i>H. Andersson</i> i Vestra Nöbbelöf.....	» 141 »
»	<i>E. Hammarlund</i>	» 141 »
»	<i>O. Erickson</i> i Bjersby.....	» 140 »
»	<i>J. Johansson</i> i Noraskog	» 140 »
»	<i>P. Pehrson</i> i Törneryd	» 140 »
och	» <i>S. J. Boëthius</i>	» 139 » .

§ 6.

Slutligen anställdes val af tre ledamöter att hafva värden om kammarens ekonomiska angelägenheter, dervid i sådant afseende utsågos:

friherre	<i>I. A. von Knorring</i>	med 96 röster,
herr	<i>A. Petri</i>	» 95 »
och friherre	<i>W. G. von Schwerin</i>	» 95 » .

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående de i näst föregående fyra §§ omförmälda val.

§ 8.

Herr *J. Johansson* i Noraskog erhöi på begäran ordet och yttrade: I likhet med hvad jag tror mig veta i Första Kammaren kommer att ega rum, tillåter jag mig hemställa, att Andra Kam-maren ville uppdraga åt herr talmannen och herr vice talmannen att, å kammarens vägnar, i morgon på Hans Maj:t Konungens 70-årsdag till honom framföra kammarens undersåtliga välönskningar; och anhålles vördsamt om proposition å denna min framställning.

Den af herr J. Johansson sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren.

§ 9.

Bifölls, efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, en af herr vice talmannen *A. Swarling* gjord hemställan att kammaren ville besluta, att det tal, som herr talmannen vid riksdagens öppnande höll å rikssalen, måtte intagas i kammarens protokoll; och skulle alltså det ifrågavarande talet här inflyta; varande detsamma af följande lydelse:

Riksdagens Andra Kammare frambär inför tronen uttrycken af sin djupa undersåtliga vördnad, dervid uttalande sin lifliga förhoppning, att det tillfälliga illamående snart må blifva fullkomligt häfadt, hvilket hindrat Hans Maj:t Konungen att i dag möta sitt svenska folks nu församlade representanter.

§ 10.

Afgåfvos följande motioner, nemligen af:

herr *A. V. Ljungman*:

n:o 1, med förslag till ändrad lydelse af 52 § regeringsformen samt 10, 20, 32, 33, 34, 37 och 45 §§ riksdagsordningen;

n:o 2, angående tryckning af konstitutionsutskottets memorialer och öfriga expeditioner vid urtima riksmötena 1810, 1812 och 1815; och

n:o 3, angående anställande af en ordinarie professor i statsvetenskap vid hvarterda universitetet m. m.;

herr *Hj. Sjövall*:

n:o 4, angående ett andra ålderstillägg åt postvaktbetjente; och

n:o 5, angående statsbidrag för undervisning och vård af vanartade döfstumma elever;

herr *M. Schenström*, n:o 6, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag rörande lån af statsmedel åt mindre bemedlade vid anskaffande af egna hem m. m.;

herr *J. Sjöberg*:

n:o 7, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring af gällande frakttaxa i fråga om artiklarne kött och fläsk;

n:o 8, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om nedsättning i gällande frakttaxa beträffande artikeln kalk; och

n:o 9, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om nedsättning i gällande frakttaxa för artikeln potatis;

herr *J. Byström*, n:o 10, om ändring af 20 kap. 8 § ärfdabalken;

herr *S. J. Kardell*:

n:o 11, angående ändrad lydelse af § 31 i lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 1 juli 1898; och

n:o 12, angående tillägg till § 31 i lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 1 juli 1898; samt

herr *E. Wavrinsky*, n:o 13, om bidrag för år 1900 till den internationella fredsbyrån samt den interparlamentariska byrån i Bern.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof.

På derom af herr talmannen gjord hemställan beslöt kammaren, att nämnda kongl. proposition skulle för hänvisning till vederbörligt utskott föredragas nästa onsdag den 25 dennes.

§ 12.

Föredrogs och lades till handlingarna Kongl. Maj:ts på rikssalen upplästa berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista Riksdags sammanträde sig tilldragit.

§ 13.

Justerades ett protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,14 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Måndagen den 23 januari.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Herr talmannen yttrade: För fullgörande af det uppdrag, som kammaren gaf talman och vice talman den 20 dennes, hafva vi sökt och erhållit personligt företräde hos Hans Maj:t Konungen, som dervid ålagt mig att till kammaren frambära hans innerliga tack för den vackra lyckönskan till de fyllda 70 åren och hans förklaring, att han förstod att till sitt fulla värde uppskatta densamma.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande tre sjukbetyg, som upplästes:

1:o att vice talman konsul *A. Swartling* på grund af sjukdom (influenta) är förhindrad att infinna sig vid Riksdagens sammanträde, intygas härmed.

Stockholm den 23 januari 1899.

Oscar Gibson,
leg. läkare.

2:o att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare herr hemmans-egaren *O. Emthén* till följd af sjukdom (influenta) är förhindrad att tills vidare bevista sammanträden i Riksdagen intygar på heder och samvete.

Stockholm den 22 januari 1899.

Nils Englund,
provinsialläkare.

3:o att häradsböfdingen *Georg Kronlund* på grund af sjukdom (influenta) fortfarande under de närmaste dagarne är förhindrad att infinna sig i kammaren, intygas härmed på begäran.

Stockholm den 22 januari 1899.

Erik Tengstrand,
leg. läkare.

§ 3.

Enligt derom förut fattadt beslut anställdes nu val af ledamöter och suppleanter i de ständiga utskotten.

Dervid utsågos till:

ledamöter i konstitutionsutskottet:

herr	<i>M. Dahn</i>	med	208	röster,
»	<i>A. G. Gyllensvärd</i>	»	208	»
»	friherre <i>F. C. K. Barnekow</i>	»	206	»
»	<i>J. Johnsson</i> i Bollnäs	»	201	»
»	<i>A. V. Ljungman</i>	»	161	»
»	<i>D. G. Restadius</i>	»	161	»
»	<i>C. A. Andersson</i> i Malmö	»	160	»
»	<i>J. Andersson</i> i Öhrstorp	»	154	»
»	<i>J. Sjöberg</i>	»	140	»
och	» <i>S. J. Boëthius</i>	»	134	»

Närmast i röstetal kom herr *G. Elowson* med 84 röster.

ledamöter i statsutskottet:

herr	<i>P. Ersson</i> i Vestlandaholm	med	206	röster,
»	<i>S. G. von Friesen</i>	»	206	»
»	<i>P. Pehrson</i> i Törneryd	»	206	»
»	<i>H. Andersson</i> i Vestra Nöbbelöf	»	204	»
»	<i>K. A. Kihlberg</i>	»	204	»
»	<i>S. O. Nylander</i>	»	204	»
»	<i>C. Persson</i> i Stallerhult	»	204	»
»	<i>N. Boström</i>	»	202	»
»	<i>I. Månsson</i> i Trää	»	201	»
»	<i>O. Larsson</i> i Mörtlösa	»	166	»
»	<i>O. Erickson</i> i Bjersby	»	163	»
och	» <i>J. A. Sjö</i>	»	162	»

Närmast i röstetal kommo herrar *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra och *J. Nydahl* med vardera 44 röster.

ledamöter i bevillningsutskottet:

herr	<i>J. H. G. Fredholm</i>	med	217	röster,
»	<i>J. A. Lundström</i>	»	217	»
»	<i>E. F. W. Meyer</i>	»	217	»
»	<i>G. Jansson</i> i Krakerud	»	216	»
»	<i>S. M. Olsson</i> i Sörnäs	»	214	»
»	friherre <i>W. G. von Schwerin</i>	»	211	»
»	grefve <i>H. E. G. Hamilton</i>	»	185	»
»	<i>A. Göransson</i> i Åsen	»	163	»
»	vice talmannen <i>A. Swartling</i>	»	158	»
och	» <i>C. G. A. Bergendahl</i>	»	152	»

Närmast i röstetal kom herr *J. Bromée* med 63 röster.

ledamöter i bankoutsittet:

herr	A. Hansson i Solberga	med	207	röster,
	» A. Henricson i Karlslund	»	207	»
	» J. Johansson i Noraskog	»	207	»
	» K. E. Holmgren i Hillebola.....	»	206	»
	» J. P. Jansson i Saxhyttan	»	206	»
	» R. W. A. M. Eklundh i Lund.....	»	163	»
	» L. P. Mallmin	»	163	»
och	» J. P. Nilsson i Kägglå	»	160	» .

Närmast i röstetal kom herr *H. N. E. Amnéus* med 47 röster.

ledamöter i lagutskottet:

herr	A. F. Ohlsson i Vexjö.....	med	203	röster,
	» N. Nilsson i Skärhus	»	201	»
	» F. Andersson i Helgesta.....	»	199	»
	» J. Anderson i Tenhult.....	»	196	»
	» K. S. Husberg	»	163	»
	» P. G. Petersson i Fräntorp	»	157	»
	» O. W. Redelius	»	157	»
och	» N. Jönsson i Gammalstorp	»	132	» .

Närmast i röstetal kom herr *T. Zetterstrand* med 65 röster.

suppleanter i konstitutionsutskottet:

herr	A. F. Liljeholm	med	174	röster,
	» N. Wallmark	»	172	»
	» N. Hanson i Berga	»	167	»
	» A. F. Broström	»	165	»
	» A. W. Nilson i Lidköping	»	156	»
	» H. N. E. Amnéus	»	149	»
	» B. Dahlgren	»	133	»
	» C. Rydberg	»	130	»
	» J. Hjelmérus	»	130	»
och	» C. J. Jacobson i Karlshult	»	128	» .

Närmast i röstetal kom herr *Ernst Carlson* med 44 röster.

suppleanter i statsutskottet:

herr	D. Persson i Tällberg	med	179	röster,
	» P. Norberg	»	174	»
	» E. Olsson i Kyrkebol	»	169	»
	» N. Åkesson	»	166	»
	» A. G. Andersson i Himmelsby	»	151	»
	» A. P. Gustafsson.....	»	145	»
	» O. Persson i Killebäckstorp	»	143	»

	herr <i>O. A. Ericsson</i> i Ofvanmyra	med 140 röster,
	» <i>C. F. Petersson</i> i Dänningelanda	» 138 »
	» <i>S. Arnoldsson</i>	» 137 »
	» <i>C. J. Öberg</i>	» 136 »
och	» <i>A. E. Baaz</i>	» 135 » .

Närmast i röstetal kom herr *N. Svensson* i Olseröd med 41 röster.

suppleanter i bevillningsutskottet:

	herr <i>E. Wijk</i>	med 166 röster,
	» <i>L. Dahlstedt</i>	» 159 »
	» <i>A. Petri</i>	» 125 »
	» <i>H. Ericsson</i> i Elgered	» 123 »
	» friherre <i>I. A. von Knorring</i>	» 118 »
	» <i>E. G. H. Åkerlund</i>	» 117 »
	» <i>O. Persson</i> i Rinkaby	» 115 »
	» <i>J. Eliasson</i>	» 114 »
	» <i>P. Larsson</i> i Fole	» 114 »
och	» <i>G. F. Berndes</i>	» 111 » .

Närmast i röstetal kommo herrar *A. H. Göthberg* och *B. V. Hedgren* med vardera 51 röster.

suppleanter i bankoutskottet:

	herr <i>O. H. Ström</i>	med 130 röster,
	» <i>C. G. Bäckgren</i>	» 129 »
	» <i>G. Odqvist</i>	» 117 »
	» <i>C. A. Carlsson</i> i Hede	» 114 »
	» <i>P. O. Lundell</i>	» 106 »
	» <i>S. Nordström</i> i Höglunda	» 105 »
	» <i>A. G. Jönsson</i> i Märap	» 101 »
och	» <i>A. J. Ericson</i> i Ransta	» 100 » .

Närmast i röstetal kom herr *K. G. Karlsson* i Göteborg med 20 röster.

suppleanter i lagutskottet:

	herr <i>E. Svensson</i> i Karlskrona	med 112 röster,
	» <i>L. J. Jansson</i> i Djursåtra	» 111 »
	» <i>Bäck Per Ersson</i> i Hede	» 104 »
	» <i>N. Svensson</i> i Olseröd	» 98 »
	» friherre <i>C. Carlsson Bonde</i>	» 98 »
	» <i>P. Paulson</i>	» 97 »
	» <i>A. Wiklund</i>	» 95 »
och	» <i>M. Andersson</i> i Löfhult	» 94 » .

Närmast i röstetal kom herr *O. L. M. Schenström* med 40 röster,

Mellan de ledamöter, hvilka till suppleantplatser erhållit lika antal röster, anställdes lottningar för bestämmande af den ordning, hvori samma ledamöter borde såsom suppleanter ingå; och utföllo dessa lottningar med den ordningsföljd, här ofvan angifvits.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående § omnämnda val.

§ 5.

Härefter föredrogos, hvar efter annan, de på kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades:

herr *A. V. Ljungmans* motioner, n:o 1, till konstitutionsutskottet samt n:is 2 och 3 till statsutskottet;

herr *Hj. Sjövalls* motioner, n:is 4 och 5, till statsutskottet;

herr *M. Schenströms* motion, n:o 6, till statsutskottet;

herr *J. Sjöbergs* motioner, n:is 7, 8 och 9, till tillfälligt utskott;

herr *J. Byströms* motion, n:o 10, till lagutskottet;

herr *S. J. Kardells* motioner, n:is 11 och 12, till lagutskottet; och

herr *E. Wavrinskys* motion, n:o 13, till statsutskottet.

§ 6.

Ordet lemnades härefter till herr *J. Nydahl*, som anförde:

Då trontalet vid riksdagens öppnande icke med ett ord berört någon af de viktigaste frågor — den politiska och kommunala rösträttsfrågan — som under de senaste månaderna i högre grad än hvarje annan samhällsfråga tilldragit sig allmänhetens uppmärksamhet, men det tydligen är af vigt för Riksdagen att ega full kännedom om regeringens tankar och afsigter i dessa frågor, tillåter jag mig anhålla att jemlikt § 21 af gällande arbetsordning för Riksdagens Andra Kammare få framställa följande två spörsmål till hans excellens statsministern:

1:o) Har regeringen tagit frågan om ändring i gällande grundlagsbestämmelser rörande valrätten till Riksdagens Andra Kammare i förnyadt öfvervägande och, om så har skett, till hvilken åsigt har regeringen kommit i berörda fråga?

2:o) Har regeringen tagit frågan om ändring i gällande lagstadganden rörande den kommunala rösträtten i förnyadt öfvervägande och, om så har skett, till hvilken åsigt har regeringen kommit i berörda fråga?

Den af herr *Nydahl* sålunda framställda anhållan begärdes på bordet och bordlades.

§ 7.

Följande nya motioner afgåfvos, nemligen af:

herr *C. Johansson* i Aflösa, n:o 14, angående de till folk- och småskolelärarne utgående ålderstilläggens bestridande af statsmedel;

herr *J. G. Hazén*:

n:o 15, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om statsunderstöd åt vissa äldre behöfvande folkskolelärareenkor; och

n:o 16, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till förbättrad vård åt sådana sinnesslöa, hvilka icke intagas i asyler, uppfostringsanstalter eller arbetshem;

herr *C. Sandquist*, n:o 17, om ändring af 6 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

herr *A. Johansson* i Möllstorp, n:r 18, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till ändring i och tillägg till vissa delar af gällande sjölag;

herr *J. Anderson* i Tenhult:

n:o 19, angående det till folkskolelärare och folkskolelärarinnor utgående kofoder; och

n:o 20, angående nedsättning af gällande frakttaxa å artiklarna kalk och konstgjorda gödningsämnen m. m.;

herr *A. J. Högstedt*:

n:o 21, om ändring af lagen angående byggnad och underhåll af kyrka m. m. den 12 juni 1885;

n:o 22, om ändring af lagen angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prestgård den 1 maj 1885;

n:o 23, om ändring af lagen angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse den 26 september 1884;

n:o 24, angående ändrad lydelse af 32 § i värnpligtslagen den 5 juni 1885; och

n:o 25, om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om ändring af gällande bestämmelser beträffande soldatkontrakten vid indelta armén;

herr *O. Persson* i Killebäckstorp m. fl., n:o 26, om inrättande af ett riksbankens afdelningskontor i Kristianstad;

herr *P. Pehrsson* i Åkarp: n:o 27, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om frånstyckad hemmansdels eller afsöndrad jordlägenhets frigörande från viss in-tecknad gäld; och

n:o 28, angående ändrad lydelse af 22 och 24 §§ i 15 kap. strafflagen;

herr *J. M. Johansson* i Mellbyn, m. fl., n:o 29, om skrifvelse till Kongl. Maj:t beträffande befrielse för fattigvårdsstyrelse i gränskommun från befattningen med fortskaffande af från grannlanden hitförpassade nödstälde svenske undersåtar; samt

herr *J. Hjelmérus*, n:o 30, om ändrad lydelse af 1 mom. i 60 § i lagen angående våghållningsbesvärets utgörande på landet.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 8.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

»Protokoll vid sammanträdet med de ledamöter af Riksdagens Andra Kammare, hvilka blifvit utsedde att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, den 20 januari 1899.

De kammarens åtta ledamöter, hvilka innevarande dag blifvit utsedde att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, sammanträdde omedelbart efter avslutandet af kammarens plenum till fullgörande af detta sitt uppdrag.

Till en början beslöts, att kanslitjenstemännens antal skulle bibehållas oförändradt, sådant det under de senaste riksdagarne varit, och att det för tjenstgöring vid kammarens protokoll utaf deputerade vid 1875 och 1888 års riksdagar stadgade arbetssätt skulle jemväl vid innevarande riksdag tillämpas.

Vidare beslöto deputerade, i likhet med hvad vid senaste riksdagar egt rum, uttala såsom sin önskan, att, derest i afseende å kammarens diskussionsprotokoll någon af kammarens ledamöter skulle anse sig ega anledning till anmärkning mot det sätt, hvarpå vederbörande notarie fullgjort sitt åliggande, anmälan derom gjordes hos sekreteraren, som hade att öfver dylika anmälanden föra anteckning; hvilket deputerades beslut skulle till kammarens kännedom här antecknas äfvensom genom anslag i kanslilokalen kungöras.

De ingifna ansökningshandlingarna genomgingos härefter; dervid herrar deputerade nu antogo till

notarier:

e. o. kanslisten *C. N. Sandström*,
amanuensen, fil. kand. *A. Norin*,
fil. doktorn *S. Clason*,
kassören *E. W. Söderstedt*,
vice häradshöfdingen *G. Berggren*,
teol. kandidaten *J. Johansson*,
fil. kandidaten *J. Lundgren*,
revisorn *G. Hagbergh*,
fil. kandidaten *A. E. M. Ericsson*,
fil. kandidaten *C. J. Sandgren*,
revisorn *O. Ohlsson*,
fil. doktorn *K. Beckman*,
e. o. amanuensen *T. Hedrén*,

Måndagen den 23 Januari.

e. o. hofrättsnotarien *A. Cederborg*,
e. o. hofrättsnotarien *R. Hellberg*,
e. o. hofrättsnotarien *G. Tägtström*,
vice häradshöfdingen *J. H. H. Palmgren*,
e. o. hofrättsnotarien *L. J. Petersson*,
fil. kandidaten *P. Widegren*,
jur. fil. kand. *C. F. Schött*, och
e. o. hofrättsnotarien *G. A. Björkman*,

utaf hvilka *Sandström*, *Norin*, *Clason* och *Söderstedt* skulle tjenstgöra såsom reviderande notarier.

Derefter utsågos till

förste kanslist:

kontrollören *F. Amnér*;

till *registrator:*

vice auditören *L. Åman*;

samt till *kanslister:*

vice häradshöfdingen *J. R. Fast*,
e. o. hofrättsnotarien *A. Hammarskiöld*,
e. o. hofrättsnotarien *G. Kihlmark*; och
fil. studeranden *E. Lindström*,

med skyldighet för dem att, i den mån sådant erfordrades, tjenstgöra vid diskussionsprotokollet.

Det skulle här antecknas, att ofvanbemälda Amnér, Åman och Fast på särskild anmodan redan den 15 i denna månad inträdt i tjenstgöring hos kammaren.

Beträffande derefter vaktbetjeningen beslöto deputerade, att, i likhet med hvad vid senaste riksdagar varit öfifigt, tolf vaktmästare skulle hos kammaren anställas; och blefvo härtill antagne: *G. Malmberg*, *A. A. G. Lind*, *A. W. Nilsson*, *A. P. Carlsson*, *E. G. Olsson*, *C. J. Johansson*, *C. J. Söderqvist*, *D. Winblad*, *J. V. Uppgren*, *H. A. Sjögren*, *G. A. Sturkell* och *P. E. Anderson*, af hvilka Malmberg anställdes såsom förste vaktmästare och Nilsson skulle ombestyras utdelningen af ankommande postförsändelser; och skulle det antecknas, att samliga de antagne vaktmästarne börjat sin tjenstgöring hos kammaren redan den 15 i denna månad.

Vidare beslöto herrar deputerade att låta anstå med tillsättande af en kanslistbefattning till lördagen den 21 innevarande månad, då

deputerade, efter det derförinnan prof anstälts, komme att å nyo sammanträda.

Den 21 januari.

Efter det ansökningshandlingarna å nyo genomgåts och afägda läsprof bedömts, antogo nu herrar deputerade till

kanslist:

e. o. hofrättsnotarien *L. M. Åkerlund.*

År och dagar som ofvan.

E. Nathorst Böös.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

Riksdagens år 1898 församlade revisorers berättelse angående riksbanken;

Riksdagens år 1898 församlade revisorers berättelse om granskning af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning; och

Riksdagens kanslideputerades memorial n:o 1, angående antagande af tjänstemän i Riksdagens kansli.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *L. Dahlstedt* under fjorton dagar från och med den 27 dennes.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 4,7 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 25 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och 18 innevarande januari.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande två sjukbetyg, som upplästes:

Att vice talmannen konsul *A. Swartling* på grund af sjukdom (influensa) fortfarande är urståndsatt att deltaga i Riksdagens arbete, intygas härmed.

Stockholm den 24 januari 1899.

Oscar Gibson.
Leg. läkare.

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare *Carl Gethe* lider af lungkatarr (influensa), är sängliggande och oförmögen att till vidare deltaga i riksdagsarbetet, intygar.

Stockholm den 23 januari 1899.

Thorbjörn Hwass.
Leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet m. m. N. Claëson aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till lag angående fjerdingmansbestyrets utgörande; angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar;

med förslag till lag angående förändring af tomts område m. m.;

med förslag till lag angående ändring i vissa delar af förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 3 mom. i förordningen om biskops- och superintendentsval den 30 maj 1759;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 67 § konkurslagen;

med förslag till lag, innefattande tillägg till förordningen om offentlighet vid underdomstolarne den 22 april 1881;

med förslag till lag om ersättning af allmänna medel i vissa fall för skada, som försakats af embets- eller tjänsteman, m. m.;

angående jordafsöndring från förra regementsqvartermästarebostället ett mantal Ählberga n:o 1 i Södermanlands län;

angående jordafsöndring från Svinö eller Rådmansö kungsgård n:o 1 om 3 mantal i Stockholms län;

angående godkännande af uppgjort förslag i fråga om uppförande vid Hernösands hospital för Vesternorrlands läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuka;

angående försäljning af kronolägenheten Stora Strandåker n:o 3 i Gotlands län samt förvärfvande för Visby hospitals räkning af dervarande länslasarets byggnader m. m.; äfvensom

Kongl. Maj:ts skrifvelse om förordnande af en statsrådsledamot att utöfva den befattning med riksdagsärenden, som enligt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot af statsrådet.

Samtliga dessa kongl. propositioner äfvensom den kongl. skrivelsern bordlades.

§ 4.

Föredrogs för remiss till vederbörligt utskott Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Dervid anförde:

Herr Højer: Herr talman! Mina herrar! För den kompakta och mycket upplysta majoriteten i denna kammare skall Kongl. Maj:ts nådiga proposition om statsverkets tillstånd och behof, med de gyllene framtidsperspektiv som den innehåller, utan tvifvel blifva en källa till den allra högsta tilfredsställelse och gifva anledning både att beundra och förundra sig öfver vår älskade regerings utomordentliga skicklighet i statsfinanserna.

För minoriteten deremot, för oss frihandlare — jag menar för dem ibland oss oss, som ännu blifvit sina ideal trogna — för oss skall återigen samma Kongl. Maj:ts proposition just på grund af hvad den innehåller om statsöfverflödet blifva orsak till och *är* orsak till ganska stora farhågor och allvarliga bekymmer. Vi anse nemligen — och för 20 år sedan skulle hvar enda klok människa hafva ansett precis detsamma — vi anse, att det der öfverflödet i statskassan, de der öfverskottsmillionerna icke äro tecken till ekonomisk helse, utan aldeles tvärt om tecken till nära på raka motsatsen. Vi anse nemligen för vår del, att de beteckna ingenting annat än en aldeles enorm öfverbeskattning på det svenska folket. De betyda dessa

öfverskottsmillioner — mena vi — att utur de enskildes fickor blifvit öfverflyttad i statens kassakista en mängd millioner, som icke ovilkorligen ha varit nödvändiga för bestridandet af statens förut beräknade behof, men som — om de hade fått vara kvar i den enskildes hand, utan tvifvel skulle hafva begagnats på ett mer produktivt sätt. Och — något ännu värre, mina herrar! — vi tro för vår del, att dessa öfverskottsmillioner, som hota att bli permanenta, utgöra en mycket farlig lockelse till hvad jag skulle vilja kalla ett högfärdigt och slösaktigt lefnadssätt, att de inbjuda till utgifter, som eljest icke skulle — från sträng synpunkt sedt — varit alldeles nödvändiga, samt att de bidraga till att med svindlande fart drifva budgeten upp i höjden, så att, när enligt naturens ordning de onda tiderna förr eller senare komma, det skall blifva förenadt med den allra största svårighet att kunna pressa ned budgeten igen till den punkt, der det blir möjligt att få debet och kredit att gå i hop. För oss är det också klart, att emot de der olägenheterna fins det icke mer än ett enda korrektiv, och det är en skattelindring, applicerad i främsta rummet naturligtvis på tullbeskattningen och särskildt på denna i mina ögon högst vidriga lifsmedelsbeskattning, som har den olägenheten — som bekant — att proportionsvis hvilat tyngst på de fattiga, hvilka få flytta öfver något af det lilla de ha till dem som hafva mera.

Nu vet jag full väl, att för den högt aktade majoriteten i denna kammare sådana der läror äro ingenting annat än gudlöst kätteri. Det är mycket möjligt, men det hindrar icke, att den äsigt jag förfäktar kan vara alldeles riktig, och det hindrar ännu mindre, att Kongl. Maj:ts regering har gjort sig skyldig till en pligtförsummelse, när den icke gjort åtminstone ett försök att förekomma eller åtminstone i någon mån begränsa det onda.

För öfrigt får jag bekänna, att den indirekta beskattningen börjar på att — åtminstone i mina ögon — antaga allt för oroväckande proportioner, intaga ett allt för stort rum i vårt beskattningsväsende. Jag hör nu icke till dem, hvilka, tagande arf af ideologerna från början af franska revolutionen, anse, att ett lands beskattningsväsende skall vara baserad utslutande på en enda direkt och progressiv inkomstskatt. Det der är i mina ögon ingenting annat än rena utopier. Jag tror fortfarande, att det rätta är ett système mixte, der man kombinerar flera olika skatteformer och ställer dem i ett lämpligt förhållande till hvarandra, så att de supplera eller komplettera hvarandra.

Ser jag återigen på vår budget, ser det — åtminstone vid ett flygtigt betraktande — ut, som om den indirekta beskattningen skulle så småningom skjuta den direkta helt och hållet ut genom dörren. Granskar jag 1899 års riksstat, så upptaga, om jag icke missräknar mig, de direkta skatterna af skatterna i det hela endast och allenast emellan 12 och 13 procent och af hela inkomstbudgeten icke mer än knappa 9 procent. Det är en oerhörd skilnad i det fallet mellan förhållandena hos oss och exempelvis förhållandena i ett sådant land som England, der, om jag går till budgeten för 1895—1896, de direkta skatterna, med inbegrepp af, såsom sig hör, den ganska kolossala

arfskatten, utgjorde icke mindre än 33,7 procent, säger 33,7 procent, af alla skatter eller 28 procent af hela budgeten.

Ja, nu säger hans excellens herr statsministern — jag tror han säger det i årets statsverksproposition — att den tid snart är i annalkande, då den direkta beskattningen skall komma att i vårt skatteväsen intaga, åtminstone i någon mån, större plats än nu är fallet. Jag tviflar visst icke på den fullkomliga ärligheten i hans försäkran, men jag betviflar tills vidare, att hans förhoppning i detta stycke skall gå i uppfyllelse. Ty, mina herrar, det är min öfvertygelse, att, när från regeringens, från hans sida ett skattereform-förslag förelägges den svenska Riksdagen, de enskilda intressena skola såsom hittills breda ut sig till den grad, att detta skattereform-förslag, åtminstone om det går något för vida, skall falla med glans.

Jag skulle härmed kunna sluta, men jag skall be att få tillägga ett par ord, dels, åtminstone indirekt, med anledning af hvad statsverkspropositionen innehåller just i fråga om statsöfverskottet eller beskattningen i det hela, dels äfven med anslutning till några ord, som vår högt aktade talman, när han helsade Andra Kammarens ledamöter, stälde till oss. Det var under urtimans jubel- och klang-dagar som här i Andra Kammaren, och till och med inför tronen, den åsigten många gånger uttalades, att ett korollarium, ett nödvändigt korollarium till den väsentligen ökade värnpligten och de successive väsentligen ökade skatterna, skulle vara en icke obetydlig utan högst betydlig utsträckning af de politiska rättigheterna till samhällsklasser, som af desamma förut icke varit i åtnjutande. Ja, man begagnade mycket lyriska uttryck, och framhöll till och med vigten deraf, att »uti den stora medborgarhär, som i farans stund skall rycka fram, hvarje man eldas af medvetandet, att han eger hel medborgarrätt i det fosterland, för hvars lif han går att insätta sitt eget».

Om jag nu frågar mig, hvad som sedan 1892 års urtima riksdag egentligen blifvit gjort för att i någon mån uppfylla dessa löften eller göra till verklighet dessa förespeglingar, så är det sannerligen icke mycket. Vi hafva här i Andra Kammaren en eller annan gång samspråkadt om ett 500-kronors-streck i den upprigtiga och glada förvissning, att ingen människa skulle komma och taga oss på orden. 1896 framlades af Hans Maj:t Konungens regering såsom ett förslag ett 600-kronors-streck med, såsom vi alla känna, mycket, mycket dugtiga s. k. garantier. Jag vet icke, att regeringen just inlade sin allra yttersta kraft för att drifva igenom förslaget i svenska Riksdagen, och hvad jag icke hörde en skynt af var, att någon af regeringens ledamöter gjorde den saken till en kabinetsfråga. Det är ju i vårt land så, att endast när man kommer in på tullfrågor och jernvägsfrågor, ställa Hans Maj:t Konungens ministrar sina portföljer till Konungens förfogande.

I år, för några dagar sedan, vågade en hel här af myndige svenske medborgare, 360,000 och några till, till Hans Maj:t Konungen och regeringens främste man ställa en i ytterst vördsamma ordalag hällen förfrågan. Regeringens främste man svarade med ett nätt och jemt höfligt svar, om hvilket, såsom vi alla veta, man kan säga det,

att en hel del menniskor mena, att han sagt ja, och ungefär lika många mena, att han sagt nej, men att för de allra flesta det var alldeles klart, att man mellan raderna mycket väl kunde läsa den impertinenta frågan: hvi hafven I gjort mig denna förargelse?

Jag kan ju fråga mig, och vi kunna alla fråga oss: hvad skall nu komma efter detta? Jag är nu ingen spåman, men så mycket tror jag mig kunna förutspå, att efter detta börjar i en allt mera stigande mån agitationens och stridens tid. När den striden slutar, ja, då lefver hvarken vår högt aktade talman eller jag; men när den striden slutar och när freden skall ingås, är det alldeles klart och visst, att fredsvilkoren icke komma att dikteras af Första Kammaren och kanske icke heller af Andra Kammaren.

Herr Sahlin: Herr grefve och talman! Det är en post i statsverkspropositionen under riksstatens åttonde hufvudtitel, som synes mig påkalla särskild uppmärksamhet. Det har nemligen under år 1897 visat sig, att i det s. k. gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken uppstått en betydlig minskning; och när den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet öfvertog sin portfölj, befarade han med skäl, att det skulle befinnas vara brist i detta anslag. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vände sig då till statskontoret med begäran om utredning af de bedröfliga utsigtorna och deras anledning; och med en öppenhet, för hvilken man måste vara synnerligen tacksam, har herr statsrådet framhållit de svårigheter, hvori kassan befinner sig. Det har visat sig bland annat, att under år 1897 anslaget till extra lärares och vikariers aflöning samt till oförutsedda utgifter uppgått till omkring 130,000 kronor mer än hvad som af Riksdagen på ordinarie och extra ordinarie stat för denna post beviljats. Man har beräknat, att för år 1898 utgifternas slutsumma skall belöpa sig till 152,000 kronor mera än de beviljade anslagen. För år 1899, det år, som nu löper, är anslaget visserligen höjdt, men man anser dock, att 137,000 kronor måste utbetalas utöfver hvad som begärts och beviljats för detta ändamål.

Om orsakerna till detta missförhållande uttalar sig herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i det till åttonde hufvudtiteln fogade statsrådsprotokollet, i det han framhåller, att extra lärarnes antal vid de allmänna läroverken under de sista decennierna varit mycket stort och år från år ökats, under det att antalet ordinarie befatningar i det hela varit oförändradt, och att antalet extra ordinarie lärare ökats väsentligen af två grunder — dels därför att Kongl. Maj:t den 12 juni 1882 beslöt, att läraretjenster vid pedagogier och treklassiga allmänna läroverk ej vidare skulle få med ordinarie innehafvare besättas, och dels därför att lärjungantalet i våra skolor mycket hastigt ökats — under de sista tio åren har det ökats med 2,135 lärjungar.

Före olycksåret 1882 ökades de ordinarie lärarnes antal i mån af behof. Det fans år 1853 394 ordinarie platser; omkring tio år derefter utgjorde de 613, efter ytterligare omkring tio år 756 och steg under följande tioårsperiod till 808 platser, hvilket var antalet

år 1882. Ökningen under hvardera af dessa ungefärliga tioårsperioder utgjorde således respektive 219, 143 och 52 ordinarie lärareplatser; men under tioårsperioden 1883—1892 har antalet ökat endast med 3 ordinarie platser, och, som herr statsrådet säger, är antalet än i dag väsentligen oförändradt. När en gång Kongl. Maj:ts beslut af år 1882 blir till fullo genomfördt, skall antalet platser hafva minskats med 25. Det kan ju hända, att man får anledning öka deras antal, men af det beslut, som år 1882 fattades, framgår endast denna minskning i de ordinarie lärareplatsernas antal.

Deremot har extralärarynnes antal väsentligt ökat. Det fans år 1864 icke mera än 44 extralärare, år 1873 voro de 74, år 1882 116, år 1892 136, och nu äro de ungefär 150 — och dervid äro icke medräknade alla de extra ordinarie lärare, som tjenstgöra såsom vikarier; tagas de med, blir antalet ungefär 265. Nu är det väl att märka, att regeringen icke slösat med extralärareplatser, utan tvärtom veta vi från olika landsändar, huru man begärt, men icke fått extralärare; och herr talmannen erinrar sig troligen allt för väl, huru man från Östergötlands residensstad bestormat regeringen med böner om en extralärare, men regeringen har stadigt och konsekvent sagt nej. Vi veta ock, huru svårt det i Stockholm är att få tillräckligt antal lärare, efter hvad allmänheten anser höfvas; och samma erfarenhet har man gjort på flera andra håll.

Lärarecorpsen har icke underlåtit att framhålla, att här föreligger en svår olägenhet för skolan. Läraremötet i Helsingborg år 1890 beslöt en hemställan, »att Kongl. Maj:t täcktes i nåder taga i öfvervägande, huruvida det icke skulle lända till läroverkens verkliga fördel, att de extra ordinarie befattningar, hvilka visat sig faktiskt nödvändiga, snarast möjligt förändrades till ordinarie, hvarigenom den oskäligt långa tid, under hvilken de extra ordinarie lärarne hitills i regeln fått vänta på befordran, skulle i någon mån förkortas»; år 1893 inlemnade en stor mängd lärare en petition i samma riktning, och samma år aflät en af Kongl. Maj:t för frågan förordnad komité ett utlåtande, som, om det blifvit följdt, skulle hafva nedbringat extralärarynnes antal till den ringa summan af 50. Under sistlidne höst slutligen hafva extralärarynne i Stockholm ingått med en petition i samma syfte.

I detta års statsverksproposition göres ingen framställning om undanrödjande af sjelfva olägenheten och dess svåra följder för läroverken — helt naturligt, då herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet så nyligen tillträdtt sitt embete. Kongl. Maj:t har endast anhållit om beviljande af ett anslag för undanrödjande af den brist, som nu förefinnes, ett anslag, som möjligen skulle kunna göra, att för framtiden dylik brist ej vidare uppstår.

Jag har begärt ordet för att rigta statsutskottets uppmärksamhet på en annan sida af den fråga, som här föreligger, än den rent ekonomiska. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har gjort en liten antydning om hvad som verkligen *borde* göras, då han säger: »Någon utsigt torde nemligen icke förefinnas att vare sig genom lärjungeantalets minskande eller genom upprättande af ordinarie lärarebefattningar få behöfvat af extra lärare så minskadt,

att» o. s. v. Dessa ord förtjena ett allvarligt begrundande. Extralärare behöfvas visserligen vid läroverken, bland annat därför, att antalet lärjungar är så vexlande. Men om extralärarne äro för många i förhållande till de ordinarie lärareplatserna, så medför detta ytterst betänkliga olägenheter för extralärarne, för hela lärarecorpsen och för hela skolan. Extralärarne hafva en osäker ställning, förordnade för kort tid — en termin eller högst två — de kastas ofta från det ena läroverket till det andra, de kunna af olika anledningar lätt blifva utan plats, deras aflöning är låg, i allmänhet 1,800 kronor — lagom stor för att hålla dem kvar vid läroverken, men för liten att vara tillfredsställande. Nu hafva de genom sin mängd åstadkommit en brist i besparing å en titel i rikshufvudboken: de känna sjelfva förut från sin egen kassa allt för väl, hvad en sådan »brist i besparing» betyder; de känna den i form af ökad skuld, dryga ränte- och amorteringskostnader — det är många, som under sin extraläraretid få öka den studieskuld, de fört med sig till extralärarekallet — de känna det i form af ett uppslitande privatarbete vid sidan af skolarbetet; de hafva i allmänhet en osjelfständig ställning, kunna sent gifva sig, och med det lif, de måste föra, följa såväl i storstäder som i smärre städer en mängd faror. Skolan har icke liten olägenhet af att lärarecorpsens rekrytering sker under så ogynsamma förhållanden. Det finnes ingen statistik, som upplyser om dessa olägenheter, men offren för den politik, som under de sista 20 åren följts, de känna dem, och lärarne vid läroverken likasom lärjungarne och deras föräldrar känna dem också.

Det är här icke fråga om ungt folk, 25-åringar eller så, utan statistiken visar, att medelåldern för befordran till ordinarie plats är synnerligen hög. Tager man t. ex. de sex läsåren 1891—1897, så var medelåldern vid första befordran till lektor 35,1 år och vid första befordran till adjunkt eller kollega 38,6 år; och då hade desse, som blefvo adjunkter och kolleger, tjänstgjort vid läroverk i medeltal 17,2 terminer. Enligt de uppgifter, jag erhållit från en snart utkommande matrikel, var år 1898 medelåldern ytterligare höjd för befordran till lektor till 36,2 år samt för befordran till adjunkt eller kollega 41,8 år efter 21,6 terminers tjänstgöring. Detta är således det resultat, till hvilket man kommit genom att icke söka möta behofvet af ökade lärarekrafter med anordnande af ett större antal ordinarie lärareplatser.

Riksdagen har förr för sin del uttalat helt andra grundsatser. År 1858 skrefvo Rikets Ständer till Kongl. Maj:t och framböllo nödvändigheten deraf, att man, i mån af behof, beredde nya lärareplatser, och tillägga Ständerna: »Då det icke heller kan vara för undervisningen gagneligt, att alltför många lärare äro endast såsom tillfälliga biträden vid skolan i tjänstgöring, hafva Rikets Ständer ansett sig, vid bestämmandet af lärareantalet vid hvart läroverk, böra i möjligaste måtto afse det verkliga, för handen varande behofvet af lärarekrafter, sådant det visar sig ådagalagd af nu befintligt lärjungeantal». Den plan, Rikets Ständer då utstakade, var den, att när lärjungeantalet vid en skola ökades med 30, skulle en ny lärareplats inrättas; extralärare skulle icke för sådant behof anlitas,

men yngre lärare skulle vara skyldiga att, när de vid ett läroverk befunnos obehöfliga, åtaga sig den tjenstgöring, Kongl. Maj:t bestämde.

Efter dessa principer sköttes läroverken i öfver 20 år, och någon extralärarefråga fans ej den tiden. Men från år 1882 har en förändring inträdt — extralärarefrågan har kommit och har utvecklats sig med stor fart till ett riktigt extralärareelände, som, då den nuvarande chefen för ekklesiastikdepartementet tillträdde sitt embete, redan af alla skolans vänner med allra största oro betraktades. Extralärareeländet kom så hastigt, att Kongl. Maj:ts regering och Riksdagen icke anade något, förrän de redan stodo inför en högst betydlig kassabrist. Den bristen kan voterats bort, och möjligen kan man hindra den fula siffran att åter framträda; men, mina herrar, i ännu högre grad gäller det, att extralärareeländet kom hastigt öfver våra skolor, och detta onda, som brutit in öfver oss, är en mycket allvarsammare fara än den, statskontoret med sina siffror beräknat. Det är viktigare, att regeringen och Riksdagen råda bot på den faran, än att de undanröjda den hotande bristen.

Jag har velat uttala detta i förhoppning, att Kongl. Maj:ts regering till en följande Riksdag skall finna sig kunna framlägga ett förslag till undanrödjande af detta onda, och i förhoppning, att statsutskottet vid behandling af den ifrågavarande posten under åttonde hufvudtiteln skall hafva ett stadigt öga fäst vid denna olägenhets sakliga vikt och icke blott vid dess rent ekonomiska sida.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Som jag hyser den uppfattningen, att representativa församlingar äro till mera för att låta olika meningar i samhällsviktiga angelägenheter framkomma än för att undertrycka dem, och som jag håller före, att det i allt fall i vår Riksdag bör vara tillräckligt, om undertrykningsarbetet tager sin begynnelse samtidigt med utskottsarbetet, så skall jag anhålla att få yttra några ord.

Jag har svårt att tro, att jag skulle hafva varit den ende, som känt någon förundran vid genomläsningen af det offentliggjorda protokollet öfver det sammansatta statsrådets sammanträde den 21 oktober 1898 — jag har svårt att tänka mig, att jag skulle hafva varit den ende, som hade väntat ett något klarare och bestämdare uttalande om, i hvilken riktning den svenska regeringen ansåge ett omformande af unionsförhållandet i ändamål att aflägsna de nuvarande svårigheterna kunna ske. Jag har i statsrådsprotokollet icke funnit någon antydning till förklaring af anledningen till detta uteblifvaude, men deremot har jag i en tio dagar efteråt i en här utkommande morgontidning befintlig interview med herr statsministern funnit några ord, som antyda en förklaring. Han säger der, att det icke förefunnits någon anledning för regeringen att välja emellan de begge ståndpunkter, som i unionskommittén intagits af den svenska majoriteten och den svenska minoriteten.

Jag vet icke rätt, hvad hans excellens statsministern afsett med dessa ord. Det förefaller mig klart, att anledning måste för en initiativduglig och handlingskraftig regering finnas, så snart omständigheterna göra en åtgärd lämplig och gagnelig för landet. I detta fall kan jag

icke finna annat, än att, om man följt med de sista årens unionspolitik och särskildt den meningstrid, som i broderlandet egt rum, man måste hafva funnit, hvilken betydande rol ett yttrande spelat, som faldes af den svenske utrikesministern i den svenska regeringen den 14 januari 1893 — ett yttrande, som ju principiellt innebar hvad man har kallat »ett svenskt anbud», ehuru man sedan tolkat detta på väsentligt olika sätt, så att, då det parti i Norge, som vill något offra för att bibehålla föreningen med Sverige, åberopat sig på detta yttrande, har svarats, att yttrandet i den generella form, hvori det frankommit, icke kunde anses innebära ett erbjudande, som med visshet kunde antagas af någon norrman.

Då nu unionsförhandlingarna voro bragta till ända, då den utredning, man haft för afsigt åstadkomma genom unionskomiténs arbete, var slutad, då således de olika förslagen förelågo, så förefaller det mig, som om det icke saknats anledning att undanrödja denna källa till missförstånd och derigenom knyta något fastare till oss de känslor af unionsvänlighet, som ännu, åtminstone på vissa håll, finnas i Norge.

Jag måste också säga, att det förefaller mig, som om det läge icke blott inom de politiska gissningarnes, utan fast mera inom de berättigade politiska hypotesernas område att utfinna, hvilken orsaken till utelemnandet varit. Vi behöfva blott erinra oss, från hvilket parti, från hvilken politisk grupp den nuvarande utrikesministern utgått, erinra oss, att förutsättningen för hans tillträde till utrikesministerembetet icke var, så vidt man vet, någon visad förtjenst och skicklighet i dit hörande ärendens behandling, utan endast och allenast det synnerligen stora förtroende, som han på ett visst håll åtnjöt, ett förtroende, som, så vidt jag vet, icke har grundats på någon offentlig handling å hans sida — derest jag icke dit skall räkna, att ryktet tillade honom författareskapet till en uppburen politisk broschyr, hvilken likväl, efter mitt omdöme, icke är af beskaffenhet att göra honom till någon framstående skriftställare i den politiska genren, om jag ock icke vill neka till att det är möjligt, att den gjorde honom till en af hans eget partis förnämste litterate medlemmar. Utrikesministerns kända politiska ståndpunkt, se der utan tvifvel det verkliga skälet till den norska regeringens underlåtenhet att uttala sig i den svenska komitémajoritetens anda. Och jag tror, att det kan vara ungefär detsamma, i fall man antager, att enskilda förhandlingar hade föregått uttalandet till statsrådsprotokollet, hvilka hade visat, att detta uttalande ej kunde göras annat än i en negativ form utan att väcka split inom regeringen, eller om sådana enskilda underhandlingar ej ens behöft försiggå, derför att ställningen var lika klar ändå.

Hvad som kommit till efteråt, har bestyrkt min uppfattning af den betydelse, ett yttrande i af mig antydd riktning skulle hafva haft, då, som herrarne väl märkt, man af den norska unionsvänliga pressens uttalanden kunnat sluta, att det parti i Norge, som vill arbeta för unionen, var fullständigt lamslaget af det absolut negativa yttrande, de fått i statsrådsprotokollet. Och det gör ett på samma gång underligt och något vemodigt intryck att se en af detta partis främste

män för kort tid sedan i ett offentligt yttrande hänga sig fast som vid ett halmstrå vid de ord, som herr statsministern i denna fråga yttrade vid interviewen.

Jag tror emellertid, att det hade varit lyckligare och bättre, om herr statsministern hade vid det sammansatta statsrådets sammanträde räckt handen till en möjlig uppgörelse, än att han gjorde det blott vid interviewen, äfven om han på samma gång hade måst räcka andra handen till afsked åt utrikesministern — en rörande scen visserligen, men som för herr statsministern, hvilken statsministerperiod utmärks af ett successivt, men kontinuerligt afskedstagande af gamla och utan tvifvel kära kolleger, icke borde hafva varit öfverkomlig.

Men jag håller dessutom före, att herr statsministern äfven i ett kort tid förut utspeladt ärende kunde hafva funnit anledning att icke rygga tillbaka för en sådan lösning af frågan. Om herrarne med uppmärksamhet följt det ärende, som inleddes genom statsrådssammanträdet den 30 september samt fortsattes och afslutades vid sammansatta statsrådets sammanträde den 10 oktober, så hafva herrarne funnit, att detta ärende inleddes med en framställning från norska regeringen, att utrikesministern måtte utarbeta sitt förslag till utrikesbudget i så god tid, att det kunde framläggas för norska Stortinget till dess sammanträdande höstsession. Utrikesministern hade med anledning häraf ett anförande, som, enligt hvad han sjelf deri framhåller, sönderfaller i tvenne olika afdelningar, den ena omfattande hvad han nämner de principiella skälen och den andra omfattande de praktiska olägenheterna af ett sådant förfarande. Jag förutskickar den upplysningen, att jag för min del icke har ringaste anledning att antaga annat, än att de praktiska olägenheter, han der framhåller, verkligen äro stora och tillräckligt stora för att förmå honom motsätta sig den gjorda framställningen — det är således om den första afdelningen i anförandet jag talar. Hans excellens utrikesministern framböll der, att omsorgen för rikenas jembördighet syntes principiellt fordra ett samtidigt framläggande af ett sådant dokument som utrikesbudgeten, och han åberopade sig på den tradition, som i sådant afseende egt rum under flera decennier, en tradition, som bestått deri, att utrikesbudgeten — *icke* samtidigt framlagts. Det förefaller mig något besynnerligt att på en gång uppställa en principiell fordran och åberopa sig på en praxis, som visar, att denna principiella fordran icke uppfyllts, ty det har alltid skett så, att utrikesbudgeten framlagts först i Sverige och sedan i Norge. Men skall man härvidlag tala om en princip, så skall väl »samtidigt framläggande» betyda ett framläggande på samma gång, icke ett framläggande inom en godtyckligt vald period.

Jag behöfver emellertid icke använda mina egna argument i detta fall, ty hvad som sedan inträffade i denna sak torde tillräckligt tydligt hafva visat, att andra personer, inför hvilkas höga auktoritet jag skall blygsamt draga mig undan, nog hade samma mening som jag.

Om man återgår till den politiska interview, om hvilken jag har talat, så finner man, att herr statsministern der uttryckligen förklarar, att, »då regeringen nu senast motsatt sig en från norsk sida begärd förändring i tiden för inlemnande af proposition rörande

utrikesbudgeteten, detta uteslutande berott på praktiska skäl». Nu är det visserligen litet besynnerligt, att hans excellens statsministern instämde med hans excellens utrikesministern både i fråga om de praktiska och de principiella argumenten, men tio dagar derefter förklarade, att alltsammans afgjorts endast på de praktiska skälen; och jag har sökt finna en förklaring af detta förhållande. Den första förklaringsgrunden, som skulle kunna tillåtas, skulle väl kanske vara den, att erfarenheten visat, det stora statsmän ofta nog så pass hastigt glömma hvad de sjelfva yttrat, att det icke utgör någon öfverkomlig svårighet för dem att förneka detsamma, och man skulle för undvikande af missförstånd kunna tillägga, att detta är den egenskap hos de store statsmännen, som de statsmän synas hafva lättast att tillägna sig, hvilka icke i egentlig mening kunna kallas så stora. Men om man öfverger den förklaringsgrunden, som är både elak och obehaglig, skulle man kanske vilja försöka anställa en jmförelse emellan tillförlitligheten hos de olika dokument, i hvilka det ena och det andra yttrandet förekomma.

Då måste man ju medgifva, att ett statsrådsprotokoll har, för det svenska folket i synnerhet, det ovanligas auktoritet och majestät. Det kommer mera sällan till oss, ibland icke förrän efter 50 år och, om utrikesdepartementet får råda, till och med icke förr än senare. Och man kan icke påstå, att det alltid innehåller sådana saker, att det väcker vår ovilkorliga tillit till dess trovärdighet. I det fallet vore det nog att påminna om ett protokoll, som jag för de närvarandes minne icke behöfver återkalla annat än med det korta ordet: »öfver-skottsprotokollet».

Å andra sidan måste man säga, att det dokument, hvaruti interviwen förekommer, också har sina sidor. Man kan icke påstå, att innehållet i en tidning i allmänhet, äfven der den framställer en sak med så pass absolut garanti för pålitligheten, som här var fallet, att yttrandet var riktigt uppfattadt, är höjdt öfver allt tvifvel.

Men huru som helst med detta! Jag tror, att det finnes en annan förklaring, som är bättre och enklare. Mellan herr utrikesministerns af herr statsministern understödda anförande och herr statsministerns uttalande i tidningsinterviwen förekommer ett annat skede af saken, nemligen afgörandet genom den kongl. resolutionen. Detta afgörande är försest med motiv, och i dessa motiv äro herr utrikesministerns s. k. »principiella skäl» reducerade till en enkel fråga om »önskvärdheten» af ett samtidigt framläggande. Jag undrar, i fall man följer denna sakens utveckling, huruvida man icke här påträffar ett af dessa ovanliga och anmärkningsvärda fall, då det måhända mera är statsministern, som har tagit sin Konungs råd, än Konungen, som har tagit sin statsministers råd.

Det förekom vid en debatt i Första Kammaren för åtskilliga år sedan, att en medlem, en åldrig diplomat, uppträdde och med afseende på den förhandling, som hade förts mellan de svenska och norska statsråden, en smula spetsigt anmärkte ungefär något sådant, att om norrmännen ville ha egen diplomati, så vore det skäl, att de lärde sig att vara litet mera diplomatiska. Åh ja, diplomatiska egenskaper

äro visserligen icke de högsta, men de äro dock ganska goda, tror jag, för statsmän, hvilka hafva så grannliga förhandlingar att sköta, som de unionella en lång tid varit och allt jemt hota att blifva. Det skulle kanske hafva varit lyckligt, om herr utrikesministern i detta fall hade visat prof på högre grad af sådana egenskaper, än han verkligen har gjort.

För min del, herr talman, vågar jag uttala den uppfattningen, att den svenska unionspolitiken i närvarande stund borde, på samma gång som den bestämdt afvisade sådana anspråk, hvilka efter vår uppfattning icke äro förenliga med unionens grundtanke och hvilkas genomförande efter vår uppfattning skulle komma att på en gång ingjuta en beständig och aldrig sinande källa till split i sjelfva unionskontraktet och försvaga unionens verkan utåt, der den som bäst behöfdes, också anse sin uppgift vara att med all varsamhet akta på att icke de band, som ännu finnas mellan folken, blifva svagare eller blifva slitna. Jag kan icke försona mig med en sådan åskådning, som att den nationella stoltheten skulle kräfvä, att, om till äfventyrs i något fall vårt land skulle möta en brist på takt eller en sårande handling, det måste svara med en brist på takt eller en sårande handling. Jag har icke den uppfattningen, att den äkta och fruktbärande nationella stoltheten hemtar sund näring af en slik grälsjukans och småsinnets repressaliepolitik. Och äfven om jag aldeles fränser den synpunkten, förefaller det mig klart, att sjelfva klokheten har andra fördringar att uppställa på en svensk statsman i det afseendet än på en norsk. Vi kunna icke undgå att erkänna, att i Norge för närvarande finnas stora grupper, kanske till och med ett stort parti, som antingen möjligen i unionens upplösning ser ett önskvärdt mål — ett önskvärdt mål för direkta åtgärder — eller åtminstone i denna upplösning ser ett möjligt resultat utaf åtgärder, som man dock icke vill släppa. I Sverige tror jag ännu, att det finnes en kompakt opinion för att unionen borde behållas och bevaras. Men då är det väl också klart, att hvad som från en norsk representativ statsmans sida framställer sig såsom något temligen likgiltigt — ty för honom kan det vara likgiltigt, huruvida ett band till eller en fiber till brister mellan folken — det kan icke ställa sig på samma sätt för en svensk statsman. Och därför, om han är representativ för hvad jag tror vara den kompakta opinionen hos oss, så fordras det af honom en större grad af klokhet och en kanske sällsynt grad af sjelfbeherskning.

Men jag erkänner, att jag har svårt att tänka mig, att uti de tider, som stunda, sådana egenskaper skola kunna utvecklas af män, som politiskt uppfostrats inom ett parti, hvars hela diktan och traktan synes gå ut på att uppjaga hvarje misstämning mot Norge — och den kan hafva sina naturliga grunder — till graden och hetsigheten af en nationel lidelse med alla dess förderfbringande följder.

Jag kan icke fatta, att män kunna göra detta utan att på samma gång hafva gjort sig förtroliga med den tanken, att det må gå huru det vill med den union, som hittills har varit, ja, att det må gå huru det vill med hvarje slags sammanslutning med Norge — utan att hafva gjort sig förtroliga med den tanken, att det kan

komma till ett sådant resultat, att *vi* skola vara ett land för oss på den skandinaviska halfön och Norge ett land för sig.

Men kommer det derhän, då måtte man väl också inse, hvad som deraf kommer att följa. Vi, som med vår ringa folkmängd redan hafva en oerhörd sjögräns att försvara, skulle då tillika få en i förhållande till folk och tillgångar oerhörd landgräns. Kommer den stunden, då är det så godt, att vi med ens öfvergifva alla förhoppningar om ett framåtskridande i det slags kultur, som skulle vara värdigt det sekel, hvars morgon snart skall bräcka. Då är det bäst, att vi göra oss fullt förtrogna med den tanken, att vår hela utveckling icke blott från 1809, utan från en mycket tidigare tidpunkt kommer att vridas tillbaka, att hela frukten af hvad som plöjes och sås, af hvad som brytes och hugges i detta land skall kastas in i militarismens aldrig sig slutande gap.

Och att i dessa dagar genom öfvermodiga eller försumliga handlingar leda landet in på sådana banor, det gör icke ett parti, utan att det fattas detsamma något antingen på förståndets vägnar eller på det politiska samvetets. Det är sant, vi hafva under årtal sett hvad militarismen har åstadkommit i vårt stora frändeland i söder, der de fredliga medborgarnes säkerhet icke vidare är tryggad och der gång efter annan ynglingar, som kastas in i hären, få utstå fruktansvärd misshandel; men i dessa dagar se vi ju också landet bredvid, som dock under en lång tid varit ljusets och frihetens land i Europa, skaka och skälfva i sina fogningar inför de styggelser, som militarismen framkallat, — och i denna stund kan man hafva tanke på sådana åtgärder, som skulle kasta oss in i faran för en militarism, hvilken skulle förderfva land och folk.

Jag vet visserligen icke, huru många af alla bofaste män i hvarje hundare, som jag har med mig i min uppfattning, men att de trålar, som man nu liksom på Magnus Erikssons tid förnekar politisk rätt, i hundratusental räknade, stå bakom mig, då jag säger: Ve öfver de män, som låta ett sådant landselände bryta in! — det är jag viss på.

Skall något göras mot detta, då är det gifvet, att det måste göras genom att beröfva det parti, om hvilket jag talat, hvarje inflytande på statsstyrelsen. Jag fruktar, att man måste säga, att herr statsministern har räckt ett lillfinger åt detta parti. Jag hoppas, att han icke skall under dessa svåra tider bringas att räcka äfven nästa finger, som betyder «trohet i lust och nöd». Det vore bättre, tror jag, om han så godt först som sist begynte med att — om jag får begagna ett omskrifvande uttryck — återbörda den nuvarande utrikesministern åt litteraturen, som han för tidigt lemnat. Han har ju ännu endast hunnit att lära oss, huru vi förlorade Norrland. Vi hafva två landsdelar kvar. Och det är bättre, att han på papperet lär oss, huru vi förlora båda Svealand och Götaland, än att han genom okloka och obetänkta handlingar skall lära oss, huru vi förlora det, som efter mäns omdöme, hvilkas förstånd gått utanpå hela hans partis, varit oss en trygghet och ett värn under nästan ett sekel — jag menar den under föreningens form ingångna sammanslutningen med Norge till gemensamt försvar.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag skall efter det utmärkta anförande, som vi nyss här ha hört, ett ögonblick föra tankarne tillbaka till den statsverksproposition, som vi strax skola gå att remittera.

Om man kastar en blick på densamma, så finner man, att den visar samma missförhållande, som i växande grad framträdt under dessa sista år uti ett afseende, som något berörts utaf den förste ärade talaren, som här hade ordet, men till hvilket jag skall be att få något närmare återkomma. Det är nemligen vid den alldeles orimliga plats, som efter min uppfattning öfverskottsmedlen intaga uti den svenska statsregleringen, som jag ber att få dröja.

Vid framläggandet af förra årets budget lemnades med den en tablå öfver statsregleringarnes resultat åren 1876—1896, utarbetad af statskontoret. Den innehåller åtskilliga intressanta siffror om de nettoöfverskott och någon gång nettobrister, som visat sig uppkomma utaf skilnaden mellan de beräknade och influtna statsinkomsterna under alla dessa år.

Under föregående tider — det säger sig sjelft — kunde dessa belopp icke vara så stora som nu, när vi röra oss långt öfver hundra-talet millioner i afseende på slutsumman. Men i alla fall stannade de på åttio-talet vid 2, 4, 5 allra högst 8 millioner — det var en enstaka gång — och gingo första tullåret upp till 9 millioner. Sedan dess inträdde åter en tillbakagång, men från och med 1894 ha dessa siffror på öfverskott, som uppkommit öfver de beräknade inkomsterna, varit 8 millioner, 14 millioner, 12 millioner, för 1897 var det 21 och för 1898 beräknas det till i det närmaste 20 millioner.

Denna stegring är efter mitt förmenande en fullkomligt osund företelse. Förr, när det slog för mycket fel mellan de beräknade inkomsterna och hvad man verkligen fått in, lemnades allid förklaring på hvaruti detta bestått. Det var sålunda 1887 en betydande brist på $4\frac{1}{2}$ millioner, men det uppgafs då, att densamma mestadels hade uppstått på grund af en bokföringsåtgärd — afkortningar af de fordringar, som staten ansåg sig hafva haft på bränvinsskatten. 1891 och 1892 var det också brister, ehuru obetydliga. Den ena kom der-utaf, att hvitbetorna den gången togo bort den beräknade inkomsten på sockertullen, vid andra tillfället klagade man deröfver, att dessa förslagsanslag, som vi röra oss med i stor utsträckning, icke fått den rigtiga uppskattningen, utan regelbundet beräknats för lågt. Nu der- emot, på senare tider, ser det ut, som om man så fullkomligt vant sig vid att se dessa stora öfverskott, att någon förklaring på desamma icke behöfves. Och i alla fall visar en blick på siffrorna, att det icke är blott några på förhand oberäkneliga förhållanden, som vållat dessa oupphörliga ändringar och afvikelser, utan att det fastner är en systematisk, oupphörligt återkommande *underberäkning* utaf statsinkomsterna, som vi här ha att göra med.

Den summa, som under dessa år 1894—98 influtit i statskassan utöfver hvad beräknadt var, uppgår för dessa år till det kolossala beloppet af 76 millioner kronor, det är i medeltal årligen 15 millioner kronor. Det borde till och med egentligen sägas vara något mera, ty fortfarande förhåller det sig så, att förslagsanslagen äro för lågt

beräknade: vid pass 2 millioner utgifvas årligen mera på dessa, än hvad budgeten upptager. Således kan man i själva verket säga, att omkring 17 millioner i medeltal under dessa sista fem år influtit utöfver hvad vår budget uppfört såsom beräknad inkomst.

Man kan icke säga, att sådant är ett sundt förhållande. Hvart den sedan gått, denna stora summa — dervid skall jag icke nu uppehålla mig. Nog af, den har kommit att gå i ungefär omvänd ordning mot hvad lofvadt var, ty visst är, att militarismen har tagit det mesta — som vi alla känna — och att de, som år 1888 högtidligen fingo löfte om att få hufvudsumman med af hvad de själva skulle skaffa i hop, i denna stund icke kommit längre, än att i senast utgifna bokslut, det för år 1897, finnes uppförd en summa på arbetareförsäkringsfonden, som icke uppgår till fullt 3 millioner kronor. Detta med afseende på användningen af den kolossala summan.

Men äfven om den blifvit använd på jemnare och riktigare sätt, än hvad fallet nu blifvit, kvarstår ändå, att i denna systematiskt felaktiga beräkning — man kan ju säga försigtiga, men felet blir i alla fall detsamma — att i denna systematiskt allt för försigtiga beräkning ligga stora vådor för våra nuvarande förhållanden. Man främjar genom en sådan uppställning aldeles direkt det statsslöseri, som man klagat öfver, men som man icke kan hejda, och dertill kommer också, att just denna uppställning genom sina öfverskott är ett mäktigt stöd för den politiska försumpning, hvaruti vi för närvarande befinna oss.

Det säger sig sjelft, att om man t. ex. skrifer, att man väntar att få in 42 millioner kronor å tullarne, men är fullkomligt viss om, eller åtminstone med största sannolikhet kan antaga, att beloppet blir betydligt större, låt oss säga, som det blef förra året eller 52 millioner kronor, kommer detta visserligen att om ett par år vara till mycket stor glädje för den finansminister, som då har hand om förhållandena och då kan använda skilnaden till nya militära anslag. Men om man i stället satt upp dessa poster rätt, skulle man genast se, att vår statsbudget nu visade så betydliga tillgångssummor, att det snart sagdt blefve omöjligt för Riksdagen, ens för närvarande, att vägra den skattelindring, som af ett sådant förhållande sjelfskrifvet anmäler sig. Genom att man deremot räknar för lågt och ställer upp för litet på inkomstsidan mot hvad som verkligen kommer in, ser det ut, som om det, som ungefärligen flyter in, också skulle behöfvas för de utgifter, som majoriteten anser nödvändiga. Det blir på detta sätt långt mindre eftertryck i de framställningar på lättade skattebördor för landet, som böra göras och måste göras af det fåtal, som här söker bevaka minoritetens intressen i kammaren och majoritetens intressen ute i landet.

Men det är icke blott i detta afseende, att vi genom en felaktig bokföring få en fullkomlig snedvridning utaf hela vårt skattesystem till stånd, icke blott derigenom att detta hjälper till att utpressa onödigt höga skatter, som detta system är origtigt och felaktigt. Minst lika viktigt är, att det ock i politiskt afseende gör mycket till att fördröja eller försvåra all möjlighet till reformarbete under nuvarande förhållanden. Vi känna litet hvar, att uti tider med ekono-

miskt uppsving går det trögare med reformerna, därför att de icke anmäla sig med samma tvingande magt, som då staten verkligen tages i anspråk och dess krafter behövas för att hjälpa de enskilda samhällsklasserna ur de svårigheter, hvori de för tillfället kunna befinna sig. Till denna stagnation, som således gerna måste uppstå i reformarbetet, när det i allmänhet råder ekonomiskt välstånd i ett land, lägga vi frivilligt genom uppställandet af vår budget på sätt som sker den ytterligare stagnation, som talet om stora statsöfverskott befordrar. Derigenom att man använder språkets magt öfver tanken göres för de mindre kritiska åhörarne den uppfattningen gällande, som om staten skulle befinna sig i synnerligen utmärkta förhållanden, som om allt skulle vara det bästa möjliga under nuvarande regim. Visserligen få Ni icke reformer, det är sant, kan regeringen svara och svarar också, men se i stället, huru stora öfverskott vi ha! Många af dem, som tanklöst låta sig hypnotiseras af ordet öfverskott, lyssna till dessa utgjutelser och förklara också, att det får gå som det går: så länge finanserna äro så utmärkta, ha vi ingenting att beklaga oss öfver. För min del skall jag icke närmare gå in på denna politiska sida af saken — vår politik skötes för öfrigt för närvarande icke i Andra Kammaren, den har Första Kammaren välvilligt tagit för sin räkning att ombesörja — men jag har ansett det vara min skyldighet att fästa uppmärksamheten äfven på denna synpunkt och att sålunda vädja till statsutskottsledamöterna från Andra Kammaren, att de måtte för framtiden söka att något bättre än hittills göra sina beräkningar, så att de verkliga inkomsterna komma att stämma bättre med de beräknade inkomsterna, än att det blir fel det ena året efter det andra på tjugutals millioner kronor. När så stora fel uppkommit, när vi röra oss på detta sätt med en rent fiktiv budget, som icke upptar de verkliga från landet utgående utgifterna till statskassan, utan betydligt mindre, då sker en sådan olycksbringande samverkan och vevsverkan mellan en felaktigt uppgjord kalkyl och för mycket utpressade skatter å ena samt en politisk stagnation och försumpning å andra sidan som den, hvartill vi för närvarande äro vittne.

Statsutskottet kan i någon mån, genom att införa mera sanning på detta område, bidra till att nationen får klart för sig, huru landet ligger, och vill jag därför rigta den uppmaningen till detsamma att i det fallet bättre än hittills bevaka sanningens och dermed nationens intressen.

Grefve Hamilton: Herr talman! Jag kan visserligen icke inse, hvad det ämne, som den näst siste talaren bragte på tal, har att göra med den fråga, som här föreligger till behandling, nemligen remissen af statsverkspropositionen. Men då han fick hålla sitt anförande — och det har ju i sjelfva verket blifvit vanligt, att man får hålla nästan hvilka talöfningar man vill vid ett sådant tillfälle som detta — så må det också vara mig tillåtet att upptaga samma ämne till behandling.

Jag är för min del lifligt öfvertygad derom, att om öfver hufvud något i detta ögonblick skall sägas i den s. k. norska frågan, så är det för visso icke det, som den ärade ledamoten yttrade. Jag skulle

dock icke häraf hafva föränledts att svara honom, om han i denna kammare på något sätt intoge en ledande ställning, om han kunde sägas här representera något parti eller någon fraktion, ty då skulle jag helt visst hafva lemnat saken åt dem, som äro ledare å annat håll. Nu är han emellertid en man ur ledet, liksom jag, och hans ord ha ju blott någon betydelse, i den mån kammaren uppmuntrar dem genom sina bravorop, stärker dem genom sina instämmanden eller gillar dem genom sitt stillatigande. Det är därför jag fördristar mig att säga några ord till svar på hvad denne talare yttrade. Om dessa ord komma att hafva någon betydelse, utom den att de angifva min personliga mening, det beror ju, mine herrar, blott på i hvad mån de kunna återgifva de tankar och känslor, som röra sig hos eder.

Hvad jag har att svara skall jag säga i helt få ord. Den ärade talarens anförande bestod till stor del af åtskilliga mycket skickligt hopsatta små elakheter mot medlemmar af den nuvarande regeringen, små elakheter, säger jag — *små*, om man sätter dem mot bakgrunden af den stora och allvarliga fråga, om hvilken saken rör sig. Jag skall icke här upptaga dem till behandling; de vidkomma icke mig, och jag tror icke, att denna kammare brukar låta sitt omdöme i sådana frågor som denna ledas af dylikt.

Jag skall icke beller upptaga till behandling talarens kritik öfver regeringens sätt att sköta de unionella underhandlingarna. Det tillkommer icke mig, och jag gör det så mycket mindre, som jag icke har lika klart för mig, som den ärade talaren för sin del synes hafva, hvad jag i detta fall skulle hafva sagt, offentligt och enskildt, om jag i stället för på stockholmsbänken sutte på bänken midt emot.

Men hvad jag vill yttra mig om är den underström af tankar, som genomgick den ärade talarens anförande, och derom att han öfver hufvud ansåg detta ögonblick lämpligt för ett sådant anförandes hållande. Jag anser för min del, att sällan någon valt ett olyckligare ögonblick för att hålla just ett sådant anförande som den ärade talarens. »Jag kan icke förstå», sade han, »huru någon besinningsfull och sansad man» — så ungefär åtminstone föllo hans ord; jag är nemligen ej säker på att jag citerar fullt ordagrant — »kan anse det vara en riktig unionspolitik att besvara en taktlöshet, en förolämpning med en annan sådan». Häri instämmer jag med honom till fullo. Men — huru skall då en taktlöshet eller en förolämpning besvaras, om den icke skall besvaras genom ett utbrott af harm? Så vidt jag förstår: med besinningsfull tystnad, men icke med granna tal. Jag tror ock, att om den ärade talaren har orätt i något, så är det deri, att det i denna kammare eller inom svenska folket öfver hufvud skulle finnas någon i sak gående skiljaktighet mellan folkets och regeringens åsichter i unionspolitiken. Jag åtminstone tror icke, att så är. Den unionspolitik, som vi alltid här omfattat och som, så vidt jag förstår, gjort sig gällande både hos regering och folk, är den, att vi visserligen icke principielt ställa oss afvisande mot förslag, som framställas i syfte att bereda broderlandet en friare ställning, ja, att vi skulle kunna vara med om sådana förslag, äfven då de innebära rent af ett uppgifvande af vår rätt, en skänk åt den andra parten,

men alltid under en oeftergiflig förutsättning, nemligen att dessa förslag och sträfvanden icke gå i en upplösande anda. Då äro vi icke med. Och då, såsom nu, hela den norska politiken genomsyras af en sådan upplösande anda, då anstår det för visso icke oss att komma med vänliga och tillmöteskommande ord och åthäfvor. Vi iakttaga då endast en afvisande tystnad; det är i alla händelser icke oss det tillkommer att proponera, minst i nuvarande ögonblick.

Man har skämtat med, man har förhånat den unionspolitik, som för närvarande endast vill hålla på status quo. »Status-quo-politiken» är omöjlig, har man sagt. Ja, det kan nog hända, att den är omöjlig på andra sidan Kölen. Här, för oss deremot, är den mycket möjlig och i sjelfva verket den enklaste sak i världen. Det finnes ingen laglig väg ut ur unionen. De olagliga vägarna få och behöfva här icke ens nämnas. Vår ståndpunkt är således enligt min uppfattning denna: Vi anse oss för visso icke hafva någon anledning att för närvarande öfverhoppa norrmännen med vänskapsbetygelser eller åt dem söka någon lösning för deras unionella önskemål. Vi säga blott: Vi släppa icke unionen! *Vi släppa den icke!*

Jag har härmed endast uttalat min åsigt i frågan, men jag har den öfvertygelse, att jag också uttalat flertalets af ledamöterna i denna kammare. Lika långt, som vi taga afstånd från den hetsiga stämning, som under de sista dagarne skummande och forsande här sökt leta sig fram och som kanske just nu utöser sina rytande katarakter i medkammaren, lika långt afstånd taga vi från hvarje försök att gifva denna kammare skenet af att intaga en sådan ståndpunkt som den talare, jag åsyftat.

I detta yttrande instämde herr *Höglund*.

Vidare anförde:

Herr Ljungman: Jag skall begagna mig af min rätt i enlighet med 52 § riksdagsordningen att uttala några ord om lagligheten af hvad som tilldrager sig i kammaren. 58 § riksdagsordningen lyder: »När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren enhälligt densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde, då sådan hänvisning bör ske, derest frågan ej nedlägges eller, om den rör kammaren enskildt, eljest blifver afgjord. Hvarje ledamot eger i målet afgifva yttrande, hvilket jemväl till utskottet öfverlemnas, men ej må deraf remissen till utskottet uppehållas.»

Af denna paragraf torde det vara tydligt, att man, när remiss eger rum, har rätt att yttra sig endast i *det föredragna målet*. Och då nu hvarje ledamot i en kammare har motionsrätt och rätt att yttra sig vid hvarje föredraget ärende, hvarför skall man då vid föredragning af ett mål draga in ett annat uti debatten? Det är alldeles sjelfklart, att, slår man in på den vägen att man, när ett mål föredrages, bringar in under debatten ett annat, som är af beskaffenhet att kunna uppväcka oro i sinnena, detta skall leda till betänkliga missbruk; och vår riksdagshistoria visar också, att missbruken fört med sig inskränkning i den missbrukade friheten.

Jag hoppas därför, att denna kammare för framtiden skall ställa sig grundlagens bud i förevarande fall till efterrättelse och icke draga in främmande ämnen uti diskussionen.

Hans excellens herr statsministern Boström: Ehuru den talare på stockholmsbänken, som nyss hade ordet, efter min uppfattning på ett förträffligt sätt genmälde ett annat från samma bänk hållet anförande, skall jag dock tillåta mig att med anledning af detta anförandes innehåll äfven säga några ord.

Den talare, på hvilken jag syftar, började med att uttala sin förvåning och sitt beklagande öfver att ingenting funnes i statsrådsprotokollet af den 21 oktober 1898, som klart och tydligt angifvit regeringens ställning och huru den tänkt sig unionsfrågan eventuellt löst. Nu vill jag säga, att detta protokoll — såsom också framgår af ett protokoll, hvilket finnes bilagdt det svenska statsrådets uttalande — har sin grund uti ett uttalande af den norska regeringen den 16 september samma år, i slutet på hvilket Justits-departementet i Norge, med anslutning af statsrådets öfrige ledamöter, förklarade, att »efter den principielle Dissens, som sees at herske mellem det norske Mindretal og Komiteens svenske Afdeling med Hensyn til de Spørgsmaal, som i Tilfælde vilde blive Forhandlingernes Gjenstand, antager Departementet det imidlertid for Nærværende frugtesløst at Træffe nogen Forföining til Indledning af Forhandlinger». Således har man från *norskt* håll förklarat, att man icke ansett sig lämpligen kunna ingå i förhandling med Sverige, och följaktligen fans icke, efter mitt sätt att se, någon anledning att från *svensk* sida närmare ingå på, huru man eventuellt tänkt sig sakens lösning.

Så mycket framgår dock af protokollet, att svenska statsrådet ställt sig enigt med den svenska delen af unionskomitén uti vissa frågor, uti de stora spörsmålen, liksom ock att den svenska regeringen vid detta förhållande uttalade sin önskan och sin förhoppning, att underhandlingar snart skulle kunna bringas till stånd i syfte att komma till ett godt resultat. Det är, efter min mening, icke rätt klokt att, när man icke kan förhandla, icke få utbyta åsikter, då i allt fall gifva till kännas den ställning, man sjelf intager, det är ett sätt att gå till väga, som jag tror vid förhandlingar i allmänhet icke följes och som näppeligen heller skulle leda till något lyckligt resultat.

När sedan talaren utaf en »interview» med mig, som han omnämnde, ville finna skiljaktigheter mellan hvad som förekommer i statsrådsprotokollet den 21 oktober och hvad vid densamma förekommit, vill jag säga, att ser man saken rätt, tror jag icke, att man skall finna någon motsägelse mellan det ena och det andra. Det har åtminstone aldrig varit min mening, att så skulle vara. Å andra sidan ligger det naturligtvis i sakens natur, att en tidningsartikel, huru väl den ock är uppsatt — och jag erkänner, att denna varit det — icke är så flad, att icke till äfventyrs i den kan finnas något ord, på hvilket man kan haka upp sig.

Lika litet berättigad torde talaren hafva varit, när han ordade om den meningsskiljaktighet, som skulle finnas mellan utrikesmi-

nistern och mig. Jag vill säga, att någon sådan förekommer icke. Så länge någon af det svenska statsrådets ledamöter icke uttalat någon skiljaktig mening, måste de vara och äro äfven enige om sin mening. Detta är det enda svar, som jag vill gifva på alla hans elakheter uti personfrågan.

Samme talare beklagade vidare, att sårande uttryck och — jag kan icke citera absolut ordagrant — öfverlagda handlingar förekommit, hvilka på samma sätt blifvit besvarade, men framhöll, att så ej borde ske. För min del vågar jag dock hoppas, att ingen af kammarens ledamöter skall kunna lägga *mig* till last, att jag i den delen förfarit på sådant sätt. Jag tror mig alltid, när jag har haft att inför Konungen gifva råd i denna sak, hafva iakttagit tillmötesgående och hofsamhet; men mot detta strider ju icke, att man äfven dock någon gång kunnat få kort och »greit», såsom det heter på norska, säga ut sin mening.

Talaren slutade med att tala om hurudan vår ställning skulle blifva, i fall eventuelt unionen upplöstes, och hurusom vi i sådant fall, från att hafva varit ett lyckligt folk, skulle hafva att emotse olyckor af allehanda slag. I den delen är jag fullkomligt ense med honom, men det finnes väl, hoppas jag, inom hela Sveriges land icke någon, som ej vill göra allt för att se unionen bevarad. Derpå hänger Sveriges väl och ve, derpå hänger också Norges, derpå de Förenade rikenas, ty deras väl och ve beror på att de hålla tillsammans. För min del är jag också öfvertygad, att detta mål står att vinna, och att det icke finnes någon anledning att befara, att unionsbandet skall lösas. Vi stå nu visserligen inför svårigheter, hvilka vi hafva att bekämpa, men skulle bandet lösas, då stode vi inför faror, hvilka vi icke kunna öfverskåda, och därför är det, föreställer jag mig, allas pligt, man må stå inom eller utom regeringen, inom kammaren eller utanför den, att verka för unionens bevarande.

Herr Staaff: Jag anhåller att med anledning af hans excellens herr statsministerns anförande få förklara, att herr statsministern misstolkat mitt anförande, om han trott deri ligga något slags antydning eller beskyllning mot hans unionspolitik, om att han derunder skulle hafva gjort sig skyldig till öfverlagda handlingar. Så är icke fallet. Den, som uppmärksamt kommer att genomläsa hvad jag yttrat, skall finna, att jag aldrig sagt något sådant, utan hvad jag yttrat har endast afsett den fara, som kan ligga deruti att låta det parti, mot hvilket en annan ärad ledamot på stockholmsbänken, herr greve Hamilton, yttrat så skarpa och välförtjenta ord, komma till något inflytande inom vår unionspolitik.

Jag skall ock tillåta mig att få betona en annan sak och det är, att om det icke förefans någon anledning till ett litet klarare uttalande af det svenska statsrådet vid förhandlingen om unionskomiténs afslutade arbete, förstår jag icke heller, att det fans någon direkt anledning till det yttrande af utrikesministern greve Lewenhaupt år 1893, om hvilket jag tillät mig att tala, ett yttrande, som, efter hvad jag antager, likväl tillkommit med hans excellens herr statsministerns fulla vetskap och vilja.

Hvad grefve Hamiltons yttrande i öfrigt angår, gläder det mig att konstatera, att det icke synes finnas någon principiell olikhet i vår uppfattning af den unionspolitiska frågan eller huru unionspolitiken bör bedrivas. Att han för sin del haft den uppfattningen, att man bör tåga, och jag haft den uppfattningen, att man bör tala, behöfver ju icke konstituera någon annan olikhet än en, ungefär liknande den, som framgår af begynnelsen af hans anförande, deri han angaf sig anse ett anförandes betydelse bero på mängden af de bravorop, hvar af det åtföljes.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, beslöt kammaren öfverlemla den ifrågavarande kongl. propositionen tillika med de i anledning af densamma nu afgifna yttranden till behandling af statsutskottet.

§ 5.

Efter föredragning vidare af de i senaste sammanträdet bordlagda motioner, hänvisades:

herr *C. Johanssons* i Aflösa motion, n:o 14, till statsutskottet;

herr *J. G. Hazéns* motioner, n:o 15 till statsutskottet och n:o 16 till tillfälligt utskott;

herr *C. Sandquists* motion, n:o 17, till lagutskottet;

herr *A. Johanssons* i Möllstorp motion, n:o 18, till lagutskottet;

herr *J. Andersons* i Tenhult motioner, n:o 19 till statsutskottet och n:o 20 till tillfälligt utskott;

herr *A. J. Högstedts* motioner, n:is 21, 22, 23 och 24 till lagutskottet samt n:o 25 till statsutskottet;

herr *O. Perssons* i Killebäckstorp *m. fl.* motion, n:o 26, till bankoutskottet;

herr *P. Pehrssons* i Åkarp motioner, n:is 27 och 28, till lagutskottet;

herr *J. M. Johanssons* i Mellbyn *m. fl.* motion, n:o 29, till tillfälligt utskott; samt

herr *J. Hjelmmerus* motion, n:o 30, till lagutskottet.

§ 6.

Till afgörande företogs härefter herr *J. Nydahls* i senaste sammanträdet bordlagda anställning att till hans excellens herr statsministern få framställa två spörsmål.

Sedan berörda, skriftligen affattade spörsmål blifvit, hvart efter annat, upplästa samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifna

särskilda propositioner, biföll kammaren herr Nydahls ifrågavarande anhållan.

§ 7.

Hänvisades till bankoutskottet Riksdagens år 1898 församlade revisorers berättelse angående riksbanken.

Samma revisorers berättelse om granskningen af riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning öfverlemnades till statsutskottet.

§ 8.

Föredrogs och godkändes Riksdagens kanslideputerades memorial n:o 1, angående antagande af tjänstemän i Riksdagens kansli.

§ 9.

Följande nya motioner afgåfvos, nemligen af:

herr *M. Dahn*:

n:o 31, angående ändrad lydelse af 11 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

n:o 32, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphörande af in-teckningsförfnyelse;

herr *A. H. Göthberg*, n:o 33, om tiden för hållande af val till Andra Kammaren;

herr *J. Bengtsson* i Bjernalt, n:o 34, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphörande af de från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgillet och smörräntan;

herr *C. G. Bäckgren*:

n:o 35, angående ett anslag å 600,000 kronor till undsättningsfonden för afhjelpande af förlust genom hagelskada; och

n:o 36, om ändring i 44 § i bränvinsförsäljningsförordningen;

herr *W. T. Lundgren*, n:o 37, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förslag till ändringar i bevillningsförordningen, afseende densammas förtydligande;

herr greve *H. E. G. Hamilton*, n:o 38, om ändrade bestämmelser i fråga om stämpelbeläggning af vaxel och check;

herr *C. Sandquist*, n:o 39, om tillägg till 63 § i lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet;

herr *L. M. Kruse*, n:o 40, om afsättande af en nödhjelpsfond för enkor och barn efter drunknade fiskare;

herr *P. G. Petersson* i Fräntorp:

n:o 41, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring af förordningen angående expeditionslösen; och

n:o 42, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring i stämpelförordningen;

herr *J. Eliasson*:

n:o 43, om ändring af 4 § i bevillningsförordningen; och

n:o 44, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af 29 § i fattigvårdsförordningen;

herr *D. Holmgren* i Varnhem, n:o 45, om rätt för enskild part att mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet;

herr *P. Jönsson* i Färeköp, n:o 46, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående nedsättning i afgiften för patienter, tillhörande tredje klassen å sjukvårdsanstalterna för sinnessjuka;

herr *O. Anderson* i Hasselbol, n:o 47, om ändring af lagen angående byggnad och underhåll af kyrka m. m.;

herr *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra:

n:o 48, om ändring af lagen angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af prestgård;

n:o 49, om ändring af lagen angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse; och

n:o 50, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ålderdomsunderstöd åt indelta soldater;

herr *A. Henricson m. fl.*, n:o 51, om ändrad lydelse af 11, 21, 59 och 73 §§ i förordningen om kommunalstyrelse på landet;

herr *S. Söderberg*, n:o 52, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förslag till lagbestämmelser i fråga om skydd för det fria arbetsaftalet;

herr *A. Olsson* i Väsby, n:o 53, om ändring af 4 § i bevillningsförordningen;

herr *A. P. Gustafsson*, n:o 54, om ändrad lydelse af 27 kap. 10 § byggningsbalken;

herr *L. Eriksson* i Bäck m. fl., n:o 55, angående upphörande af det från statsverket utgående anslag till understöd af vissa rotar vid Vestmanlands regemente m. m.;

herr *P. Olsson* i Åsak, n:o 56, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående kontroll å stämpelbeläggning af stämningar till underrätt; samt

herr *A. W. Styrlander*, n:o 57, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af straffbestämmelser för störande af förenings sammankomster.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *E. A. Lindblad* under 3 dagar fr. o. m. den 26 dennes
och » *N. A. Anderson* i Lydde » 10 » » » 28 » .

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 1,12 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.
